

Dieren zijn slimmer - dan mensen denken?

Langzaam ontdekken wetenschapper meer en meer over de intelligentie van dieren. Of ze nu grote hersenen hebben zoals olifanten of klein zoals vogels, als we objectief durven kijken gaat een nieuwe wereld voor ons open. Een korte introductie naar aanleiding van kort geleden verschenen boeken.

Overweldigend veel voorbeelden.

Een zeehond ligt veilig in het midden van een grote ijsschots, onbereikbaar voor hongerige orka's. Een kijkende orka met de kop uit het water, lijkt teleurgesteld weg te zwemmen. Maar dan blijken vijf orka's op grote afstand synchroon en hard aan te komen zwemmen en zij duiken vlak voor de ijsschots naar beneden. Een enorme golf ontstaat en spoelt de zeehond van zijn veilige plek, hup, de bekken in van wachtende orka's aan de andere kant. In sommige gevallen duwt een andere orca de ijsschots in de beste positie.[noot 01]

We hebben hier te maken met het cooperative pulling paradigm, dus het feit dat dieren gezamenlijke acties voorbereiden en tevens gedeelde intenties, bedoelingen hebben. Blijkbaar vindt hier een zeer intelligent niveau van communicatie en samenwerking plaats en tevens op grond van eerdere ervaringen het kunnen inschatten van de meest succesvolle actie. De chimpansee Bula en Bimba willen eten bemachtigen dat buiten hun kooi op een grote zware doos ligt.

De doos is te zwaar om naar de tralies te trekken door slechts een chimp. Beiden lijken te tellen om bij tel drie gelijktijdig de doos naar het hok te trekken. Bula eet zoveel en vaak van de doos dat haar interesse om Bimba te helpen wederom een doos met eten naar de tralies te trekken verslapt. Bimba spoort haar aan en geeft een por, kom op helpen! Het lukt ze weer en Bula laat de beloning voor Bimba. [noot 02] Of wat te denken van de achttien mannelijke chimpansees in een wildpark die liefdevol jonge weesdieren van nauwelijks verwante soortgenoten adopteren? Er bestaan onmetelijk veel observaties waaruit we moeten concluderen dat de oude scheiding tussen mens en dier niet meer klopt. [noot 03]

Hoe uniek is de mens?

Uit het artikel op de linker bladzijde blijkt dat wij mensen onszelf met dieren in een hiërarchie hebben geplaatst. Wij hebben een hogere intelligentie, rationaliteit, religie, spraak en cultuur. Al deze zaken blijken bij dieren ook aanwezig te zijn en soms nog in hogere mate dan bij de mens. Neem de chimpanseeman Ayumu die in 2007 het menselijk geheugen in zijn hemd zet. Zelfs de Britse geheugenkampioen werd gemakkelijk verslagen. Neem het vermogen om je in te leven in de gedachten van een ander (theory of mind) De chimp Reinette weet precies wat er in het hoofd van chimp Georgia gebeurt en houdt hier rekening mee als ze voedsel voor haar verborgen houdt. Georgia krijgt langzaam een vermoeden van wat ze niet weet

en Reinette blijkbaar wel weet. [noot 04] Neem het episodisch geheugen, dus besef hebben van verleden, heden en toekomst, dat gaat over wat, wanneer en waar iets is gebeurd. Struikgaaien kregen bederfelijke wasmotlarven en lang houdbare pinda's. Zij hamsteren graag en verborgen het eten. Vier uur later zochten ze de wasmotlarven om op te eten, daarna pas de pinda's. Vijf dagen later deden ze geen enkel moeite om nog een wasmot te zoeken, daar die allang bedorven zouden zijn. Neem Lisala de bonobo die een zware steen op haar rug legt om dan een lange tocht te maken naar een gebied waar noten zijn. Daar gebruikt ze de steen als hamer. Mooi voorbeeld van planning. [noot 05] En zo concludeert De Waal "In plaats van de mens tot de maat van alle dingen te maken moeten we andere soorten evalueren aan de hand van wat ze zijn. Als we dat doen, weet ik zeker dat we veel magische bronnen zullen ontdekken, waaronder enkele die nog buiten het bereik van onze beeldingskracht liggen." [noot 06] Het boek Dieren met toekomstplannen neemt je in 311 pagina's naar wat we nu weten over dieren. Bijvoorbeeld hoe kraken (= octopus) in gevangenschap hun aquarium weten te openen (en weer te sluiten!!) om in het aquarium daarnaast het licht uit te doen omdat ze daar last van hebben. En dat herhaaldelijke nachten lang! [noot 07] Dit boek moet je lezen!

Het boek De genialiteit van vogels neemt je in 384 pagina's mee in het kleine hersenpannetje van vogels. Bijvoorbeeld hoe de huismus de hele wereld heeft veroverd, van de meest onmogelijke plek (Death Valley) tot de hoogste (Rocky Mountains). En die huismus leert in totaal verschillende omgevingen technieken die hij nooit eerder heeft kunnen leren, om zo in leven te blijven. Voorbeeld: mussen openen de schuifdeuren van een busstation met een snelbuffet. Ze vliegen langzaam langs de sensor waardoor de deuren open schuiven. Helaas doen ze 'm niet meer direct dicht. [noot 08] Dit boek moet je ook lezen!

Voorzichtigheidsprincipe

De filosoof Precht is dan ook van mening dat wij mensen minder arrogant moeten zijn t.o.v. wat wij weten over de onze omringende dieren. "Niet alleen leggen we menselijke begrippen en denkmodellen op aan andere dieren, ook meten we prestaties van dieren nog altijd af aan de maatstaf die eigen is aan onze soort.....Daarom heb ik een nieuwe Ethiek van het niet-weten voorgesteld. We moeten erkennen dat we niet met definitieve zekerheid kunnen oordelen over het innerlijk leven van dieren, over hun sensibele, hun vermogen tot lijden en hun bewustzijn." [Noot 09]

Dieren en politiek

De filosofe Eva Meijer gaat weer een stap verder en beschrijft hoe dieren politieke rechten dienen te krijgen. Dus ook stemrecht over hun eigen lot! Hoe bedoelt zij dat en hoe werkt dat dan? Ten eerste geeft ze voorbeelden van politieke acties die uitgevoerd werden door dieren, de dolfijn Takoma die het Amerikaanse legerkamp vermoedelijk moedwillig verliet. Wat te denken van de kudde olifanten die een dorp verwoestten omdat daar een lid van hun gemeenschap daar gedood is. Ook de samenwerkende Orang-oetans die telkens weer wisten te ontsnappen uit verschillende dierentuinen, ziet zij als protesterende dieren tegen de menselijke overheersing. "Verzet is een interessante vorm van politiek handelen omdat het zich tegen de gevestigde orde richt." [noot 10].

Als tweede element beschrijft ze de 'politieke wending' in het denken over dieren. Dat start bij het boek Zoopolis uit 2011 van Donaldson en Kymlicka, waarin gesteld wordt dat dieren rechten en plichten dienen te krijgen op grond van hun relatie tot menselijke politieke gemeenschappen. Zij onderscheiden drie categorieën. De eerste zijn de gedomesticeerde dieren als medeburgers. Hiermee worden o.a. de huisdieren, de boerderijdieren bedoeld, kortom dieren die wij in onze gemeenschap gedwongen hebben. Zij hebben recht op burgerschap. "Recht op burgerschap valt volgens hen uiteen in drie componenten: ergens geboren zijn, deel uitmaken van de bevolking en het recht om democratisch mee te beslissen over de koers van die gemeenschap." [noot 11] Wij dienen dus deze dieren niet meer zomaar te doden of te overheersen maar moeten juist kijken hoe zij zich natuurlijk tot ons kunnen verhouden. Dus geen huishond meer aan de hondenlijn maar onderdeel laten zijn van een roedel, waarvan wij best de alfa, de leider, mogen zijn. Verveling bij onze gedomesticeerde dieren is uit den boze. De tweede zijn de wilde dieren. "Wilde dieren hebben de aanwezigheid van mensen niet nodig om een waardevol leven te kunnen leiden en vermijden juist het contact met mensen. Als gemeenschap zijn ze autonoom... Daarom zouden ze als soevereine gemeenschappen gezien moeten worden, die zichzelf kunnen redden en op hun soorteigen manieren kunnen besturen." [noot 12] daarvoor zouden we stichtingen kunnen oprichten die de rechten van bijvoorbeeld de dieren op de Veluwe of in de Oostvaardersplassen beheren. Eigendomsrechten van het gebied voor de dieren zijn hier o.a. een goed voorbeeld.

De derde categorie zijn de dieren die in de buurt van mensen leven, zoals ratten, duiven en

koolmezen bijvoorbeeld. Ook zij hebben rechten om bijvoorbeeld niet gedood te worden. Zij mogen niet gestereotypeerd worden (zoals bijvoorbeeld ratten in onze geschiedenis zwart gemaakt zijn en nu de duif het moet ontgelden). Zij hebben recht om ergens te wonen, bijvoorbeeld in jouw tuin. Als laatste zijn er wederzijdse plichten en rechten. Zij mogen de mens niet aanvallen. Zij mogen wel weer de openbare ruimte gebruiken, zoals de straathonden in Moskou de metro nemen!

En om dit alles te verwezenlijken moeten we met dieren in gesprek en onderzoeken hoe dieren communiceren. Wij moeten dieren anders zien, en op basis daarvan anders met ze omgaan.

Dierendeliberatie

Om belangen te kunnen wegen moeten we met elkaar praten. Deliberatie betekent beraadslaging, overleg, of discussie: op naar een deliberatieve democratie waar mens en dier met elkaar in gesprek gaan. Dat klinkt misschien raar maar besef dat dieren meer bespreken dan wij denken. "Paarden vragen mensen met lichaamstaal taken voor ze te verrichten. In het wild levende dolfijnen noemen elkaar bij de naam. Prairiehonden hebben een uitgebreide taal om indringers te beschrijven, waarin ze lengte van mensen, de kleur van hun haar en kleding, en eventuele objecten die ze bij zich hebben omschrijven. Olifanten hebben o.a. een term voor 'mens' die gevaar aanduidt." [noot 13] Dit is een nieuwe uitdaging om de taal der dieren te leren, zodat we hun (politieke) rechten en plichten beter kunnen bewaken en realiseren. [noot 14]

Reageren?

d.roelfzema@upcmail.nl

Noten: Artikel is gebaseerd op de volgende boeken:

- [01]= Frans van der Helm *Dieren met toekomst plannen* (2016), pag. 261-287
 [02]= Frans de Waal *Zijn we slim genoeg om te weten hoe slim dieren zijn?* (2016), pag. 194-205
 [03]= Richard David Precht *Denken over dieren (waar ligt de grens van de mens?)* (2017), pag. 112
 [04][05][06]= zie noot 02, pag. 128-173, pag. 213-243, pag. 284
 [07]= Frans van der Helm *Dieren met toekomstplannen (slim vooruitkijken in de natuur)*(2016)
 [08]= Jennifer Ackerman *De genialiteit van vogels* (2017)
 [09]= Precht *Denken over dieren (waar ligt de grens van de mens?)* (2017), pag. 113+140 Caspar Jansen *beweert hetzelfde in het recent verschenen artikel In de ban van dieren in ons midden (Filosofie & Praktijk, 38 nr.4 dec. 2017, pag. 81 e.v.)*
 [10]= Eva Meijer *De soldaat was een dolfijn (over politieke dieren)*, (2017), pag. 61
 [11][12][13]= idem, pag. 29 + pag. 33 + pag. 85 e.v.
 [14]= Eva Meijer *Dierentalen*, (2016) 160 pagina's *betoverende verhalen over dierentaal en grammatika.*

Frans de Waal
Zijn we slim
genoeg
om te weten
hoe slim
dieren
zijn?